

POSTANOWIENIE

Dnia 18 maja 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jarosław Sobutka

w sprawie z odwołania D.P.
od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Szczecinie
o prawo do renty rodzinnej,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w dniu 18
maja 2023 r.,
na skutek skargi kasacyjnej odwołującej się od wyroku Sądu Apelacyjnego w
Szczecinie
z dnia 29 grudnia 2021 r., sygn. akt III AUa 507/21,

- I. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,**
- II. odstępuje od obciążania D.P. kosztami zastępstwa procesowego strony przeciwnej w postępowaniu kasacyjnym,**
- III. przyznaje od Skarbu Państwa - Sądu Apelacyjnego w Szczecinie na rzecz adw. W.Z. Kancelaria Adwokacka w S. kwotę 240,00 (dwieście czterdzieści) złotych powiększoną o należny podatek od towarów i usług - tytułem kosztów pomocy prawnej udzielonej skarżącej z urzędu w postępowaniu kasacyjnym.**

D.S.

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Szczecinie decyzją z dnia 19 czerwca 2020 r. odmówił D.P. prawa do renty rodzinnej po zmarłym mężu J.P. z uwagi na to, że odwołująca nie zamieszkiwała z mężem do dnia jego śmierci oraz nie pozostawała z nim we wspólności małżeńskiej.

Wyrokiem z dnia 14 października 2021 r. Sąd Okręgowy w Szczecinie VI Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych zmienił zaskarżoną decyzję i przyznał ubezpieczonej D.P. prawo do renty rodzinnej po zmarłym J.P. od dnia złożenia wniosku. Sąd Okręgowy uznał, że obowiązek alimentacyjny J.P. na rzecz jego żony nie ustał, wskazując, że przez 20 lat małżeństwa, od czerwca 1992 r. do dnia 26 października 2012 r., małżonkowie zamieszkiwali wspólnie wraz z dziećmi w miejscowości [...], przy ul. [...], mimo, że J.P. już od około 5 lat nadużywał alkoholu i znęcał się fizycznie i psychicznie nad rodziną, co spowodowało, że D.P. zachorowała na depresję, na którą leczy się do chwili obecnej. Ubezpieczona mimo powyższej sytuacji nie rozwiodła się z mężem, przez cały czas prowadziła wspólnie z nim gospodarstwo domowe, nawet wtedy, gdy Sąd Rejonowy w lipcu 27 lipca 2011 r. ograniczył ojcu władzę rodzicielską nad małoletnią córką P.P.

Zdaniem Sądu *meriti* rozłączenie pomiędzy małżonkami związane było z tym, że Sąd Rejonowy w Gryfinie orzekł zakaz zbliżania się J.P. do żony D.P. i zakaz przebywania w okolicy miejsca zamieszkania rodziny, z tego powodu, że J.P. nie chciał się leczyć z nałogu alkoholowego, nie brał udziału w proponowanych mu terapiach i zachowywał się coraz bardziej agresywnie wobec małżonki. Pomimo sądowego zakazu zbliżania się J.P. często przebywał na terenie swojej posesji wszczynając awantury, co kończyło się interwencją policji. Nasilająca się agresja męża, spowodowana alkoholizmem i sądowy zakaz zbliżania się J.P. do ubezpieczonej, spowodowała konieczność osobnego zamieszkiwania małżonków. D. i J.P. pozostawali w związku małżeńskim pomimo nadużywania przez męża alkoholu od około 5 lat przed orzeczeniem sądowego zakazu zbliżania się. Dalej Sąd Okręgowy wskazał, że J.P., po wyjściu ze szpitala psychiatrycznego, który opuścił w lutym 2013 roku, został umieszczony na wniosek Ośrodka Pomocy Społecznej w schronisku dla ludzi bezdomnych w K. koło S., gdzie przebywał do śmierci, tj. do dnia [...] 2014 r., co spowodowane było trwającym zakazem sądowym zbliżania się do D.P. i koniecznością zapewnienia bezpieczeństwa i spokoju jego rodzinie. Sąd Okręgowy uznał, że obowiązek alimentacyjny J.P. na rzecz jego żony, nie ustał.

Na skutek apelacji organu rentowego od wyroku Sądu Okręgowego w Szczecinie z dnia 14 października 2021 r. Sąd Apelacyjny w Szczecinie, wyrokiem z dnia 29 grudnia 2021 r., zmienił zaskarżony wyrok i oddalił odwołanie oraz odstąpił

od obciążenia ubezpieczonej kosztami zastępstwa procesowego organu rentowego w postępowaniu apelacyjnym. Sąd Apelacyjny zauważył, że przepis art. 70 ust. 3 ustawy emerytalnej utracił moc z dniem 26 maja 2014 r. w zakresie, w jakim uprawnienie małżonki rozwiedzionej do uzyskania renty rodzinnej uzależnia od wymogu posiadania w dniu śmierci męża prawa do alimentów z jego strony, ustalonych wyłącznie wyrokiem lub ugodą sądową, na podstawie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 maja 2014 r. sygn. akt SK 61/13 (Dz.U. poz. 683), jednakże w stosunku do wdów przepis ten pozostaje aktualny. Aktualnym pozostaje także pogląd wyrażony w uchwale 7 sędziów Sądu Najwyższego z 26 października 2006 r. w sprawie III UZP 3/06, zgodnie z którym warunkiem nabycia prawa do renty rodzinnej przez wdowę jest, poza spełnieniem przesłanek określonych w art. 70 ust. 1 i 2 ustawy rentowej, pozostawanie przez małżonków do dnia śmierci jednego z nich w stanie faktycznej wspólności małżeńskiej - ciężar dowodu niepozostawania w tej wspólności spoczywa zaś na organie rentowym. Sąd Apelacyjny nie miał wątpliwości, że w okresie poprzedzającym śmierć męża, między małżonkami nie istniały więzi fizyczne, emocjonalne, duchowe, jak i gospodarcze, a zatem nie istniała wspólność małżeńska. Nie zasługują na wiarę gołosłowne twierdzenia, iż wnioskodawczyni prowadziła z mężem wspólne gospodarstwo domowe, mimo że nie mieszkali razem. D.P. w swoich zeznaniach zaakcentowała, że nie rozwiodła się z mężem i nie zostawiła go, ale przyznała, że toczyła się między nimi sprawa o rozwód. Nadto Sąd Apelacyjny zwrócił uwagę, że świadek C.N., który jako kurator społeczny w 2013 r. objął nadzór nad sprawowaniem władzy rodzicielskiej przez J.P. zeznał, że wnioskodawczyni znalazła się w ośrodku w Ś., została tam skierowana przez pracownika PCPR, świadek osobiście ją tam zawiózł, a po powrocie z tego ośrodka pani D. zmieniła miejsce zamieszkania. Zdaniem świadka wnioskodawczyni nie mogła prowadzić wspólnego gospodarstwa z J.P., ponieważ miał on zakaz zbliżania się do rodziny. Sąd drugiej instancji zaznaczył, że przypadkowe, nieplanowane spotkanie męża przebywającego na terenie posesji matki wnioskodawczyni, nie mogło być odczytane jednoznacznie jako odbudowanie czy utrzymywanie więzi małżeńskiej. Podkreślił także, że przepisy ubezpieczeń społecznych są przepisami bezwzględnie obowiązującymi, zatem rozpoznając odwołanie od decyzji organu rentowego, Sąd nie jest uprawniony do stosowania innych, aniżeli wymienione

przepisy podstaw prawnych, takich jak na przykład zasady współżycia społecznego. Nie jest także możliwe stosowanie rozszerzającej wykładni przepisów ubezpieczeniowych, z uwagi na ewentualną trudną sytuację życiową i materialną ubezpieczonego.

W skardze kasacyjnej z dnia 25 kwietnia 2022 r. pełnomocnik D.P. zaskarżył powyższy wyrok w całości, zarzucając naruszenie prawa materialnego, tj. art. 70 ust. 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, poprzez jego błędną wykładnię polegającą na uznaniu, iż w chwili śmierci J.P. pomiędzy małżonkami nie było wspólności małżeńskiej, podczas gdy organ rentowy nie wykazał, aby pomiędzy małżonkami doszło do zerwania więzi uczuciowej, duchowej i emocjonalnej, stanowiącej na równi z więzią fizyczną i gospodarczą o istnieniu wspólnoty małżeńskiej.

Podnosząc powyższy zarzut strona skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w Szczecinie.

Uzasadniając wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania pełnomocnik skarżącej wskazał, iż w sprawie istnieje potrzeba wykładni przepisu art. 70 ust. 3 ustawy rentowej w zakresie, w jakim odwołuje się on do istnienia „wspólności małżeńskiej”, tj. czy w rozumieniu tego przepisu o istnieniu wspólności małżeńskiej świadczy istnienie pomiędzy małżonkami co najmniej więzi gospodarczej czy też o istnieniu tej wspólności świadczy istnienie co najmniej jednej z więzi charakterystycznych dla związku małżeńskiego tj. uczuciowej (duchowej, emocjonalnej), fizycznej, gospodarczej.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną pełnomocnik Zakładu Ubezpieczeń Społecznych wniosł o odmówienie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania i zasądzenie od wnioskodawczyni na rzecz pozwanego kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych, a w przypadku przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania o oddalenie skargi kasacyjnej w całości, zasądzenie od wnioskodawczyni na rzecz pozwanego kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych i rozpoznanie sprawy także w nieobecności pozwanego - w przypadku rozpoznania skargi na rozprawie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna w niniejszej sprawie nie kwalifikuje się do przyjęcia celem jej merytorycznego rozpoznania.

Na wstępie należy przypomnieć, że skarga kasacyjna podlega badaniu (na etapie przedsądu) w zakresie spełnienia przez nią warunków formalnych. Zgodnie z art. 398⁹ § 1 pkt 1-4 k.p.c., Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, jeżeli istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, jeżeli zachodzi nieważność postępowania lub jeżeli skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Nakładając na skarżących obowiązek wskazania i uzasadnienia oznaczonej przesłanki przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, czyli tak zwanego przedsądu, ustawodawca zagwarantował, że skarga kasacyjna, jako nadzwyczajny środek zaskarżenia prawomocnych orzeczeń, będzie realizować funkcje publicznoprawne. Ograniczenie przesłanek, wskazanych w art. 398⁹ § 1 k.p.c. do czterech ma, w konsekwencji, zapewnić, że przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania ustrojowo i procesowo będzie uzasadnione jedynie w tych przypadkach, w których mogą być zrealizowane jej funkcje publicznoprawne, a skarga nie stanie się instrumentem wykorzystywanym w każdej jednostkowej sprawie. Ostatecznie, nie w każdej sprawie, nawet takiej, w której prawomocne orzeczenie zostało wydane w warunkach błędu w subsumpcji, czy też wyniku wadliwej wykładni prawa, skarga kasacyjna może być przyjęta do rozpoznania. W przeciwnym bowiem razie Sąd Najwyższy stałby się, wbrew obowiązującym przepisom, sądem trzeciej instancji, a jego zadaniem nie jest przecież dokonywanie korekty ewentualnych błędów w zakresie stosowania, czy też wykładni prawa, w każdej indywidualnej sprawie.

Oparcie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania na tym, że istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych, budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, wymaga wykazania, że określony przepis prawa, mimo iż budzi poważne wątpliwości, nie doczekał się wykładni albo niejednolita wykładnia wywołuje wyraźnie wskazane przez skarżącego rozbieżności w orzecznictwie w odniesieniu do identycznych lub podobnych stanów

faktycznych, które należy przytoczyć (zob. postanowienia Sądu Najwyższego: z 13 czerwca 2008 r., III CSK 104/08; z 28 marca 2007 r. Legalis nr 127030, II CSK 84/07, Legalis nr 2701754). Skarżącego obciąża obowiązek przedstawienia odrębnej i pogłębionej argumentacji prawnej, wskazującej na zaistnienie powołanej okoliczności uzasadniającej przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, zawierającej szczegółowy opis tego, na czym polegają poważne wątpliwości interpretacyjne (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z 8 lipca 2009 r., I CSK 111/09; z 12 grudnia 2008 r. Legalis nr 1875162, II PK 220/06, Postanowienie Sądu Najwyższego - Izba Cywilna z dnia 29 września 2022 r. I CSK 3496/22, Legalis nr 2790349). Strona skarżąca nie wykazała jednak, że wskazane przez nią przepisy prawa materialnego budzą poważne wątpliwości lub wywołują rozbieżności w orzecznictwie sądów. Pełnomocnik strony skarżącej nie uzasadnił więc w sposób wystarczający istnienia wskazanej przez siebie przesłanki, która powinna spowodować przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, tym bardziej, że Sąd Najwyższy zajmował się już wielokrotnie wykładnią przepisu art. 70 ust. 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, którego naruszenie podniesiono w skardze kasacyjnej.

Podkreślić należy, że pojęcie „wspólności małżeńskiej” określone w przepisie art. 70 ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, obejmuje nie tylko wspólność majątkową małżeńską, lecz także więź duchową, osobistą, emocjonalną i uczuciową. Wspólność małżeńska oznacza bowiem rzeczywisty związek łączący małżeństwo, obejmujący wspólne zamieszkiwanie i prowadzenie wspólnego gospodarstwa domowego, wspólne pożycie, wierność i pomoc we współdziałaniu dla dobra założonej przez siebie rodziny. Pozostawanie we wspólności małżeńskiej nie może być postrzegane jako następstwo jedynie formalnie zawartego związku małżeńskiego, ale również jako wspólność małżeńska wynikająca lub powiązana z rzeczywistym korzystaniem z praw i realizowaniem powinności małżeńskich, które do dnia śmierci ubezpieczonego współmałżonka kreują faktyczną wspólnotę małżeńską w jej rozmaitych wymiarach: duchowym, materialnym lub rodzinnym, a następnie - wskutek wystąpienia ryzyka ubezpieczeniowego (śmierci ubezpieczonego) - uruchamiają prawo ustawowo wskazanych osób bliskich do renty rodzinnej.

W niniejszej sprawie zarówno Sąd Okręgowy, jak i Sąd Apelacyjny, uznały, iż okoliczność pozostawania małżonków we wspólności majątkowej małżeńskiej nie jest wystraszająca dla przyjęcia faktycznej wspólności małżeńskiej, o której mowa w art. 70 ust. 3 ustawy emerytalnej. Pogląd ten jest powszechnie przyjmowany w orzecznictwie sądów powszechnych i Sądu Najwyższego. W uchwale 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 26 października 2006 r. (III UZP 3/06, OSNP 2007 nr 9-10, poz. 138) wskazano, że warunkiem nabycia prawa do renty rodzinnej przez wdowę (wdowca) jest, poza spełnieniem przesłanek określonych w art. 70 ust. 1 i 2 ustawy emerytalnej pozostawanie przez małżonków do dnia śmierci jednego z nich w stanie faktycznej wspólności małżeńskiej (art. 70 ust. 3 tej ustawy). W wyroku z dnia 17 października 2017 r. Sąd Najwyższy wskazał, że pozostawanie we wspólności małżeńskiej nie może być postrzegane jako następstwo jedynie formalnie zawartego związku małżeńskiego, ale również jako wspólność małżeńska wynikająca lub powiązana z rzeczywistym korzystaniem z praw i realizowaniem powinności małżeńskich, które do dnia śmierci ubezpieczonego współmałżonka kreują faktyczną wspólnotę małżeńską w jej rozmaitych wymiarach: duchowym, materialnym lub rodzinnym, a następnie - skutek wystąpienia ryzyka ubezpieczeniowego (śmierci ubezpieczonego) - uruchamiają prawo ustawowo wskazanych osób bliskich do renty rodzinnej (II UK 444/16). Prawo do renty rodzinnej uzależnione jest, po myśli art. 70 ust. 3 ustawy emerytalnej, od pozostawania przez małżonków we wspólności małżeńskiej do dnia śmierci jednego z nich. Powody, choćby najbardziej usprawiedliwione, dla których ten warunek nie został spełniony, nie mają więc znaczenia dla rozpatrywanego uprawnienia (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 lutego 2011 r., II UK 273/10, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14 maja 2019 r., III UK 278/18).

Zdaniem Sądu Najwyższego, zawarta we wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania argumentacja w istocie stanowi próbę podważenia przeprowadzonej przez Sąd drugiej instancji oceny materiału dowodowego oraz dokonanych na jego podstawie ustaleń faktycznych. Dokonana przez Sąd odwoławczy ocena okoliczności faktycznych i związana z tym wykładnia (wyrażona w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku) mieszczą się w granicach uznania sędziowskiego. Podnoszone przez skarżącą w tym zakresie argumenty stanowią

zatem polemikę z oceną dowodów i wynikającymi z niej ustaleniami faktycznymi. Zgodnie zaś z art. 398³ § 3 k.p.c. oraz art. 398¹³ § 2 k.p.c., podstawą skargi kasacyjnej nie mogą być zarzuty dotyczące ustalania faktów lub oceny dowodów, a Sąd Najwyższy związany jest ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia.

Z powyższych przyczyn Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania. O kosztach postępowania orzeczono na podstawie art. 102 k.p.c., a o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej, udzielonej odwołującemu się w postępowaniu kasacyjnym, orzeczono w myśl § 15 ust. 2 i § 16 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (jednolity tekst: Dz.U. z 2019 r., poz. 18 ze zm.) w związku z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 23 kwietnia 2020 r., SK 66/19 (Dz.U. z 2020 r., poz. 769).

D.S.

[f.n]